

ДО ПИТАННЯ РОЗРАХУНКУ ЩІЛЬНОСТІ ПОСАДКИ КОРОПОВИХ РИБ У ПОЛІКУЛЬТУРІ

О.М. Шандрук¹, Й.В. Гриб², М. О. Борбат³

¹ Національний університет водного господарства
і природокористування, м. Рівне

² Інститут гідробіології НАН України

³ Інститут рибного господарства НААН

Проаналізовано розрахунок щільності посадки коропових риб у полікультурі за кормовою базою — фітопланктоном, зоопланктоном, зообентосом, вищою водною рослинністю (ВВР). Запропоновано розрахунок із урахуванням мулових відкладів ставків та обростань (перифітону) на ВВР.

Існуючі системи розрахунку щільності посадки риб у полікультурі мають широку варіабельність, що не завжди відповідає її величинам, що практикуються у рибництві. Прийнята оптимальна щільність у 2 тис. шт. однорічок коропа при дворічному циклі вирощування, коли є величини і 1,0 тис. шт./га та до 4,0 тис. шт./га [1, 6]. В кінцевому розрахунку отримуємо риб із значним недокормом, з середньою масою дволіток близько 0,5 кг при деградації природної кормової бази.

Як правило, застосовується формула щільності зариблення, що визначається за компонентами кормової бази — фітопланктоном, зоопланктоном, ВВР залежно від площі водного дзеркала, об'єму фотичного шару, біомаси компонента кормового та продукційно-біомасового коефіцієнта (P/V).

Величину первинної продукції органічної речовини за фітопланктоном визначають за формулою

$$A_{\text{ф}} = V_{\text{ф.пл}} \cdot P/V \cdot W, \quad (1)$$

де $V_{\text{ф.пл}}$ — середньосезонна біомаса фітопланктону; P/V — продукційно-біомасовий коефіцієнт; W — об'єм фотичного (продукційного) шару води.

Величини P/V у розрахунках приймаються від 70–90 (для Полісся) до 120–140 (для Лісостепу) [1, 2]. Величина фотичного шару води складає подвоєну прозорість і досягає 1,5. Враховуючи нерівномірність глибини ставів, умови приймаємо 40–50% водного дзеркала із глибинами до 1,0, решту — з глибинами більше 1,0 м.

Величина продукції органічної речовини за зоопланктоном визначається за формулою

$$A_{\text{з}} = V_{\text{зооп.}} \cdot P/V \cdot W, \quad (2)$$

де P/V коефіцієнт приймаємо за 20, інші значення, як у попередній формулі; біомасу зоопланктону ($V_{\text{зооп.}}$) — за результатами досліджень.

Величину продукції макрофітів приймаємо по максимальній біомасі, визначеній у період вегетації, збільшеній на 10,0–20,0%, тобто P/V коефіцієнт = 1,1–1,2:

$$A_{\text{ВВР}} = V_{\text{ВВР}} \cdot 1,1 \cdot F, \quad (3)$$

де F — площа заростань ВВР.

Продукцію м'якого бентосу розраховували за формулою

$$A_{\text{мб}} = V_{\text{мб}} \cdot 6 \cdot F, \quad (4)$$

де $V_{\text{мб}}$ — маса м'якого бентосу на досліджуваній площі; F — площа ставу, P/V = 6.

Первинна продукція бентосу розраховується за формулою

$$A_{\text{тв.б.}} = V_{\text{тв.б.}} \cdot 5 \cdot F, \quad (5)$$

де $V_{\text{тв.б.}}$ — маса твердого бентосу на дослідженій площі; F — площа ставу, P/V = 5.

Потенційну рибопродукцію на кожному трофічному рівні розраховували за формулою

$$M_i = 0,5 A_i / K_i \quad (6)$$

де A_i — продукція органічної речовини певного компонента природної кормової бази; K_i — кормовий коефіцієнт природного корму.

Щільність посадки рибу у став визначаємо за формулою

$$\text{ЩП} = \sum M / I_{\text{пр}}, \quad (7)$$

де $\sum M$ — потенційна рибопродуктивність для певного виду риби та їх сума; $I_{\text{пр}}$ — індивідуальний приріст кожного виду риби у полікультурі.

У посібнику [1] наведено формулу розрахунку норми посадки риби у нагульні стави за полікультурною молоддю:

$$X = (S \cdot F \cdot 100) / [m_2 - m_1] \cdot P, \quad (8)$$

де X — кількість необхідного посадкового матеріалу, екз.; S — площа ставу, га; F — очікувана рибопродуктивність, (кг/га); m_2 — кінцева маса продукції, кг/екз.; m_1 — початкова маса зарибку, кг/екз.; P — відсоток виходу кінцевої продукції (приймається 75%)

За рахунок природної кормової бази водойм розраховували на отримання продукції коропа — 750 кг/га, білого товстолобика — 350, строкатого товстолобика — 150, білого амура — 50 кг/га.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Кормову базу досліджували за апробованими методиками [6, 8, 9], об'єктом досліджень були стави ВАТ Зоря “Голуба нива” (Рівненська обл.)

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Зона рибництва — Мале Полісся, площа водного дзеркала ставу — 7,4 га, глибина: середня — 1,5 м, максималь-

на — 3,0, мінімальна — 0,4 м. Заростання водного дзеркала макрофітами — 20%.

Характеристика і величини біомаси основних кормових організмів: фітопланктон — 21,0 мг/дм³, зоопланктон — 3,02 г/дм³, зообентос м'який — 14,4 г/м², зообентос твердий — 6,15 г/м², макрофіти — 3,4 кг/м² (20,0% водного дзеркала). Смітна риба — 7,0 кг/га. Загальний об'єм фотичного шару — 9,18×10⁴ м³. Дані щодо продуктивності досліджуваних ставів подано у таблиці 1.

Отримані результати не вписуються у щільність зариблення, що практикується у господарствах. За формулою Третьяка та Грициняка отримуємо значення для зариблення (табл. 2).

Розходження між отриманими результатами розрахунків очевидні.

У другій половині вегетаційного періоду відмічалось різке зниження маси кормових організмів при наростанні маси риби, можна думати про виїдання природного корму і недостатнє живлення риби. Однак цього не спостерігається. Причиною може бути відсутність об'єкту використання рибами в якості природного корму мулів ставів та обростань (перифітону) поверхні ВВР. На роль мулів у живленні риби зверталася увага у деяких публікаціях [7]. Такі мули є продуктами неповного розкладу фіто- і зоопланктону, бентосних організмів, снулої риби, вищих водних рослин та мінеральної складової (у т.ч. сполук Ca²⁺ при вапнуванні ложа та поверхні), глини, піску тощо.

Таблиця 1. Продуктивність ставів “Голуба нива”

Компоненти харчового ланцюга	Продуктивність А	Загальна рибопродуктивність, т/га	Потенційна рибопродуктивність, кг/га	Щільність зариблення, екз./га
Фітопланктон	1680,0 г/м ³	20,80	208,0	462
Зоопланктон	60,0 г/м ³	0,744	74,4	186
Фітобентос				
м'який	14,4 кг/м ²	0,144	14,4	36
твердий	6,15 кг/м ²	0,076	7,62	—
Біомаса ВВР	4,1 кг/м ²	0,046	24,3	54
Смітна риба	—	—	—	—
Разом			329,7	738,0

Таблиця 2. Зариблення нагульного ставу площею 7,4 га однорічками риб

Види однорічок риб у полікультурі	Кількість, екз./га	Кількість, екз. всього
Короп	1770	13100
Білий товстолобик	826	6112
Строкатий товстолобик	354	2619
Білий амур	118	873

У досліджуваному регіоні мули містять до 50% органічної речовини, компоненти складу її дуже різноманітні — загалом є вуглеводи різної складності, азотовмісні сполуки, речовини протейноподібної та жирової природи, жирні кислоти [6].

Унаслідок розкладу органічної речовини, її мінералізації, бактеріоперифітоном та актиноміцетами у донних відкладах формуються біологічно активні речовини, зокрема вітаміни групи В — В₁₂ — ціанкобаламін (до 2000 мкг/кг сухої речовини), В₁ — тіамін, В₂ — рибофлавін, пантотенова кислота — В₃, піридоксин (В₆), фолієва кислота (В₉), виявлено також вітаміни Е, С, D, Р, каротиноїди. Вміст провітаміну А — каротину сягає 178 г/кг сухої маси мулу. Є також гормоноподібні речовини, ферменти, антибіотики. У мінеральній складовій — Ca²⁺, Mg²⁺, інші макро- та мікроелементи.

Щорічно під час вегетації донний мул прирощується до 2,0 см за вологості більше 92,0%. Тому донні мули поїдаються коропом як корм при дефіциті іншого природного корму. В обрахунках його за поживністю порівняно до твердого детриту. Необхідно врахувати, що детрит входить також до раціону таких риб, як білий товстолобик (фітопланктон + детрит), білий амур (ВВР + комбікорми, за їх наявності, та частково детрит).

Знаходимо продуктивність ставів за мулами. При питомій масі сухих мулів 1,93×10³ кг/м³, їх природної вологості 92,0% та продуктивності верхнього шару 0,02 м, вмісті органічної речовини 50,0% продуктивність мулів становитиме (коєф. Р/В = 3,5):

$$A_{\text{мул}} = 1,93 \cdot 10^3 \cdot 0,08 \cdot 0,02 \cdot 0,5 \cdot 3,5 = 5,5 \text{ кг/м}^2 = 55 \text{ г/м}^2.$$

Загальна продуктивність ставів:

$$A_{\text{заг.м}} = 55,0 \cdot 7,4 \cdot 10^4 = 4700 \text{ кг} = 4,7 \text{ т}$$

Потенційна продуктивність за рахунок мулів:

$$M_{\text{мул}} = 1/2 \cdot 4700/3,5 = 728 \text{ кг/га.}$$

Щільність посадки за рахунок однорічок коропа може бути збільшена до 1820 екз./га; ЩП = 728/0,40 = 1820 екз./га. Тобто, якщо додати щільність посадки коропа за рахунок бентосних організмів, вона становитиме ЩП = 1820 + 36 = 1826 екз./га.

Ще один елемент розрахунків. У разі розрахунків щільності посадки за пасовищної технології не береться до уваги біомаса обростань (перифітону). Водночас у період жору спостерігаємо активне “чмокання” — обсмоктування перифітону коропом з поверхні ВВР у заростях ВВР.

Основа видового багатства обростантів — це організми Bacillariophyta (36,9% загальної чисельності знайдених видів), Chlorophyta (28,2%) і Streptophyta (16,9%). Найбільше видове різноманіття обростань перифітону притаманне поверхні занурених вищих водних рослин (рдести), тоді як на повітряно-водних їх знайдено на третину менше [3], у рослинах із плаваючими листями — наполовину менше. Хоча на нижній стороні листя латаття ми спостерігаємо їх значно більше. Встановлено, що маса фіто-епіфітону підлягає значним коливанням — від 440 мг/м² поверхні ВВР до 273,03 мг/г сухої речовини занурених рослин.

Найменшою чисельністю водоростей епіфітів характеризуються обростання *Typha laxifolia*, *Typha angustifolia*, *Scripus lacustris*, *Glyceria maxima*, *Scripus sylveticus*, *Phragmites australis*. Найбільша чисельність обростань спостерігалась в епіфітних водоростей *Ceratophyllum demersum*, *Myriophyllum spicatum*, *Potamogeton plectinatus* [3, 4].

Оскільки маса м'яких занурених водних рослин була спожита білим амуром, визначення маси епіфітону проводили на *Phragmites communis*, площа заростань якого дорівнює 20% водного дзеркала і

щільності 20 екз./м². Площу продуктивної поверхні рослин виражали за висотою залицття стебел та поперечним перерізом:

$$S = Lh = 2\pi rhn, \quad (8)$$

де $2\pi r$ — довжина кола по периметру рослин; h — висота в межах затоплення стебла; n — кількість стебел на 1 м² поверхні.

Фітоепіфітон обережно змивали зубною щіткою у ємність, фільтрували на папері “синя стрічка” та зважували у сушильній шафі за температури 105°C та розжарюванні до 800°C.

Усереднена маса фітопланктону — 3 мг/см² поверхні рослин. Відповідно 20 рослин на 1 м² поверхні мали площу контакту з водним середовищем 146,8 см² та масу обростань 440 мг/м² поверхні ВВР. Продукційні поверхні ВВР ставу:

$$74\,000 \cdot 0,2 = 14\,800,0 \text{ м}^2.$$

На цій поверхні буде міститися корму

$$148\,000 \cdot 440,4 = 65,18 \text{ кг.}$$

Щільність посадки коропа за рахунок обростань складатиме:

$$\text{Щп} = 65,18/0,4 = 162 \text{ екз.}$$

Або на 1 га поверхні водного дзеркала:

$$162 : 7,4 = 22 \text{ екз.}$$

Загальна щільність посадки однорічок коропа складатиме за формулою Третьяка та Грициняка:

$$\text{ЩП} - 1856 + 22 = 1878 \text{ екз./га,}$$

за прийнятою продукційною ланкою (трофічним ланцюгом)

$$\text{ЩП} = 738 + 1820 + 22 = 2560 \text{ екз./га.}$$

Необхідно врахувати доступність обростань для пасовища рибою, а також значно вищу масу обростань у різні періоди вегетації та вплив температури.

У процесі зариблення ставів у різних господарствах ми бачимо подібну щільність посадки при пасовищній технології вирощування та отриманих розрахункових даних, що підтверджує нашу концепцію врахування всіх джерел живлення риб.

ВИСНОВКИ

При розрахунку щільності посадки риб у полікультурі необхідно враховувати трофічну складову за мулами та обростаннями перифітону.

У розрахунках щільності посадки можна також використовувати формулу Третьяка та Грициняка із зональними поправками на кормову базу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грициняк І.І. Фермерське рибництво / І.І. Грициняк, М.В. Гринжевський, О.М. Третьак, М.С. Ківа, А.І. Мрук. — К.: Герб, 2008. — 560 с.
2. Романенко В.Д. Экологическая оценка воздействия гидротехнического строительства на водные объекты / В.Д. Романенко, О.П. Окснюк, В.Н. Жукинський, Ф.В. Стольберг, В.И. Лаврик. — К.: Наук. думка, 1990. — 254 с.
3. Харченко Г.В. Фітоепіфітон і його функціональні аспекти у водоймах урбанізованих територій / Г.В. Харченко: Автореф. дис. ... канд. біол. наук. — К., 2009. — 23 с.
4. Шевченко Т.Ф. Распределение водорослей перифитона днепровских водохранилищ в зависимости от типа субстрата / Т.Ф. Шевченко // Гидробиол. журн. — 2011. — Т. 47, № 2. — С. 3–15.
5. Шевчук М.Й. Сапропелі України: запаси, якість, перспективи використання / М.Й. Шевчук. — Луцьк, 1996. — 383 с.
6. Кражан С.А., Хижняк М.І. Природна кормова база рибогосподарських водойм / С.А. Кражан, М.І. Хижняк. — Херсон, 2011. — С. 330.
7. Сустов С.В. Значение иловой толщи в использовании естественного корма рыбами / С.В. Сустов. — Тр. Лимнол. станции в Косине. — 1939. — № 22. — С. 241–248.
8. Руководство по анализу поверхностных вод суши / Под ред. А.Д. Семенова. — Л.: Гидрометеиздат, 1977. — 541 с.
9. Руководство по методам гидробиологического анализа поверхностных вод и донных отложений. — Л.: Гидрометеиздат, 1983. — 239 с.

К ВОПРОСУ РАСЧЕТА ПЛОТНОСТИ ПОСАДКИ КАРПОВЫХ РЫБ В ПОЛИКУЛЬТУРЕ

О.М. Шандрук, И.В. Гриб, Н.А. Борбат

Проанализирован расчет плотности посадки карповых рыб в поликультуре по кормовой базе — фитопланктону, зоопланктону, зообентосу, высшей водной растительности (ВВР). Предложен расчет с учетом иловых отложений прудов и обрастаний (перифитона) на ВВР.

THE CALCULATION OF THE CARP FISH DENSITY IN POLY CULTURE*O. Shandruk, J. Gryb, M. Borbat*

Analyzed the calculation of carp fish density in polyculture by the food base: phytoplankton, zooplankton, zoobenthos, higher aquatic plants (HAP). We propose a calculation taking into account the silt ponds and epibioses (periphyton) on higher aquatic vegetation.

УДК 639.371.2.041

**ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ ПЕРЕВОДА ЛИЧИНОК
ЛЕНСКОГО ОСЕТРА НА ИСКУССТВЕННЫЕ КОРМА
В УСЛОВИЯХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ****В.В. Кончиц¹, О.В. Усова²**¹ РУП "Институт рыбного хозяйства", Минск, Беларусь,² УО "Белорусская государственная сельскохозяйственная академия",
Горки, Беларусь

По результатам исследований для условий Беларуси определены технологические параметры перевода личинок ленского осетра на искусственные корма. Установлено, что при переходе личинок на такие корма большое значение имеет наличие необходимого количества поступающего в пищу зоопланктона. Плотность посадки в 2,0 экз./м² является оптимальной для промышленного использования в условиях Беларуси, при этом показатель выживаемости составляет более 69%.

Включение в аквакультуру Беларуси новых ценных видов рыб, в частности сибирского осетра (*Acipenser baeri Brandt*) ленской популяции (далее — ленского осетра), требует проведения научно-исследовательских работ, направленных на всестороннее изучение особенностей воспроизводства, развития и выращивания объекта.

Ценность ленского осетра как объекта рыборазведения, наряду с высокими пищевыми качествами, заключается в том, что он является одним из наиболее технологичных объектов при выращивании в искусственных условиях: он легко переходит на питание искусственными кормами, привыкает к операциям рыбоводных технологий, кроме того, со второго года жизни (0,5 кг) уничтожает малоценных и сорных рыб в прудах.

Характер питания сибирского осетра и отсутствие природного инстинкта ската в море дают основание рассматривать его в качестве перспективного объекта осетрового хозяйства в пресноводных водоёмах [1].

Являясь бентосоюдной рыбой, ленский осетр не конкурирует с такими ценными видами рыб, как веслонос, белый амур, что позволяет совместное выращивание их в поликультуре.

Мировой опыт работ по товарному выращиванию ленского осетра показал, что для успешного развития товарного производства требуются наличие в хозяйствах domestцированных ремонтно-маточных стад, освоение воспроизводства и организация выращивания жизнестойкой молоди и сеголеток.

При искусственном выращивании молоди ленского осетра имеется ряд наиболее ответственных моментов, которые в дальнейшем определяют его жизнестойкость и качество. Одним из важных этапов при выращивании рыбопосадочного материала является перевод личинок на искусственные корма.

Необходимость изучения данного процесса возникла в связи с отсутствием в Республике Беларусь технологического регламента перевода личинок ленского осетра на искусственные корма, что в